

פרשת וישלח "ויירא יעקב מאד ויצר לו"

בראשית פרק לב

(ד) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: (ה) ויצו אתם לאמר כה תאמרו לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עמה: (ו) ויהי לי שור וסמור צאן ועבד ושפחה ואשלה להגיד לאדני למצא חן בעיניו: (ז) וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: (ח) ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הנקור והגמלים לשני מקנות: (ט) ויאמר אם יבוא עשו אל המקנה האחת והכהו ונהיה המקנה הנשאר לפליטה:

רמב"ן

ויירא יעקב מאד - בעבור שאמרו לו כי יצא עשו מעירו והוא בא לקראת יעקב, ועוד שלקח עמו אנשים רבים ארבע מאות, היה ירא לנפשו מאד כי אמר לא לקח כל אלה רק להלחם בי: והנראה בעיני בענין הזה, כי עשו לא קבל השלוחים כהוגן ולא השגיח עליהם, ואולי לא היו לפניו כי לא נתן רשות שיבאו לפניו וידברו עמו כלל, כי היה הכתוב מספר ששאל להם מה שלום אחי ומה ענינו ועניני ביתו ובניו, וקראו לו בשלומו, ואמרו לו כי אני הולך לקראתך לראותך, והם היו מגידין כן ליעקב, והכתוב לא סיפר שיאמרו השליחים דבר בשם עשו, אבל עברתו שמורה בלבו, ולעשות לו רעה היה הולך בחיל הזה. והנה השלוחים חקרו במחנה וידעו כי הוא הולך לקראת יעקב: וזה טעם "וגם", כי אמרו באנו אל אחיך אל עשו ולא ענה אותנו דבר ולא שלח לך דברי שלום, וגם הולך לקראתך בזרוע וחיל, ולכך הוסיף לו פחד על פחדו, ויירא יעקב מאד ויצר לו. וכך אמרו רבותינו (ב"ר עה ז) כי השלוחים הכירו בו שנאה, אמרו באנו אל אחיך אל עשו, אתה נוהג בו כאח והוא נוהג עמך כעשו. אבל בסוף כאשר ראה הכבוד הגדול שעשה לו יעקב ואשר השפיל עצמו לפניו שהשתחוה ארצה שבע פעמים מרחוק עד גשתו אליו, נכמרו רחמיו, וחשב כי הוא מודה בבכורתו ובגדולתו עליו כאשר פירשתו (לעיל בפסוק ה), והתנחם בזה, כי הלבבות לה' המה לכל אשר יחפוץ יטה אותם:

רבינו בחיי

ויירא יעקב מאד ויצר לו. דרשו רבותינו ז"ל: (ב"ר עו, ב) ויירא, שמא יהרג. ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים. וכיון שהבטיחו הקדוש ברוך הוא: (בראשית כח, טו) "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך", למה נתירא, אלא שמא יגרום החטא, כך דרשו רבותינו ז"ל בפ' ראשון דברכות. (ברכות ד א) ודרשו עוד: כיוצא בדבר אתה אומר למה נקוד על לולא, כך אמר דוד: (תהלים כז, כג) "לולא האמנתי לראות בטוב ה'", רבש"ע מובטח אני בכך שאתה עתיד לשלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. וכיון שהיה קורא עצמו חסיד איך היה מסופק בזה, אלא שמא יגרום החטא. ויש שפירש כי מה שנתירא יעקב לא על עצמו כי הוא כבר הובטח, אבל נתירא על בניו ועל אנשי ביתו, וזהו שכתוב: "ויחץ את הילדים". ואמר עוד: "פן יבא והכני את בני". לא אמר והכני בלבד שלא היה מפחד על עצמו אלא על הכאתם על בניו.

אברבנאל

השאלה ביראת יעקב ופחדו כמ"ש ויירא יעקב מאד ויצר לו. והנה הש"י במראת הסלם הבטיחו והנה אנכי עמך ושמרתך. בכל אשר תלך וגם עתה מקרוב בבית לבן אמר לו שוב אל ארץ אבותיך ומולדתך ואהיה עמך. ואיך היה מספק יעקב בנבואתו ומהמפרשים אמרו שהיה ירא שמא יגרום החטא ויעודי הש"י הם כלם על תנאי כמו שאמר רגע אדבר וגו' וזהו דרך רש"י. או שהיה אפשר שימותו אלה ויתקיימו יעודיו בבנים אחרים שיהיו לו אח"ז וזהו דרך הראב"ע. וההיתר הזה בכללו וחלקיו אינו נכון מפניו. מהם כי הנה לא יעלה על הדעת שבמעט ימים עד הנה שנאמר לו בבית לבן שוב אל ארץ אבותיך ומולדתך חטא יעקב חטאה גדולה שגרם לבטל יעודו. ומהם שאחרי בואו משם פגעו בו מלאכי אלוקים ובעלי הדעת פרשו שבאו ללוותו בארץ ולא היה אם כן נעזב מהש"י. ומהם שאם פחד שמא יגרום החטא היה ראוי שיזכור זה בתפלתו ויתחרט מחטאו והוא לא זכר דבר מזה אלא שלא היה ראוי לכל הטוב אשר יעדו לא שחטא כלל.

ומהם שאם היה ירא שמה יגרום החטא איך אמר בתפלתו ואתה אמרת היטב איטיב עמך כי הנה תשובתו בצדו שחטא וגרם לבטל היעוד ההוא ומזה כלו יראה שהתר רש"י אינו מספיק. ואמנם היתר הראב"ע הוא גם כן בלתי נכון לפי שאם היה אפשר שיתקיים היעוד ההוא אף שימותו מה התועלת בזכירת היעוד ההוא ועוד כי איך יתקיים מה שאמר לו בבית לבן ואהיה עמך אם ימותו כל בניו כ"ש שהכתוב אומר והכני אם על בני מורה שהוא ימות שם עם בניו בהכרח. והתימה מהראב"ע שהוא עצמו פירשו כן. ורב חסדאי כתב בדברו בנבואה שיעקב לא פחד כי היה לבו נכון בטוח בה' שלא יפול ביד עשו אבל השתדל באופני ההצלה בהתקינו עצמו לתפלה למלחמה ולדורון כי עם היות שיעדו הקדוש ברוך הוא בהצלה היה ראוי שישתדל בהצלה משום יכול יושב ובטל ת"ל אשר תעשה. ואין מקום לדעתו זה לפי שהתורה העידה ויירא יעקב מאד וייצר לו והוא גם כן אמר לו כי ירא אנכי אותו והנה הבוטח בהש"י ומבקש אופני הצלתו כדי שבאמצעותה יתקיים יעודו אין ראוי שיפחד אבל בשמח' ובטוב לבב ישתדל בו אף כי המלחמ' והדורון הם אופני ההצלה. ואמנם התפלה אינה רק להשיג רצון השם ואם בטח ביעודו כבר ידע רצונו ולא יצטרך אל תפלה ובכלל שהספק היה עצום מאד אין פחד יעקב שנראה מפחדו שהיה משים ספק בדברי הנבואה ומה שנאמר לו בה.

פחד יעקב ויראתו מעשו לא היה מחולשת אמונתו ובטחונו ביעודיו כי באמת לבו בטוח בה' אבל היה פחדו כדרך הגיבור האמתי שבהיכנסו למלחמה יפחד מהמוות וירגיש בסכנה... וכן היה ענין יעקב כי אם היה בלתי ירא ולא מפחד מעשו שיהרגהו ויהרוג את נשיו ובניו הנה בלכתו אליו לא היה מורה על בטחונו בשם ית' וביעודיו כי יהיה הולך אליו לחשבו שיתנהג עמו כאח. אבל עתה ששער בשנאתו אותו וידע זה בבירור עד שהכח החיוני אשר ליעקב התפעל מזה כי ראה ופחד ועכ"ז שכלו המנהיג את הכח המתעורר אשר לו כמו שראוי לבעל המעלה גער בו על פחדו והתאמץ והלך לקראת אחיו זה באמת הראוי להקרא מאמין בנבואתו ובוטח ביעוד אלהיו ואין זה אלא כמו מי שיראה אשה יפה אסורה לו מן התורה והתאוה אליה בכחו החמרי אבל שכלו בחשק תורתו לא יעזוב את הכח החמרי לרדוף אחריה אבל יטה ממנה שאין ספק שאם לא רדף אחרי התאוה ההיא לא היה לו זכות בנטיה ממנה וכמ"ש לא יאמר אדם אי אפשר לאכול חזיר וכו' הנה א"כ פחד יעקב היה מהכרח החומר ובטחונו היה מפאת שכלו להבטחתו ביעודיו כי אלו לא היה בוטח היה מבקש אופנים אחרים להצלתו מהבריחה או האסיפה לעיר דלתים וברייח ובין זה וזה ישלח אל יצחק אביו שישמע אליו עשו. והוא לא חשש לדבר מזה אבל לן בלילה ההוא במחנה כי לא ירא מעשו והלך כנגדו כי היה בוטח ב"י וביעודיו וזה הדרך האמתי בהתר הספק הזה וכבר נמצא אצלינו דומה לו כל היום שבהיות חולה חכם אחד יודע בטבעו יבחר לקחת סם משלשל יודע בודאי שיועיל לו בהרקתו ועכ"ז יתפעל חמרו וטבעו תסמר שערות בשרו בלקיחתו. כן היה פחד יעקב כפי חמרו ואמונתו ובטחונו כפי שכלו ואמונתו.

מלבי"ם

ויירא יעקב מאד. הנה הבוטח בה' אין לו לירא מב"ו, והיראה מורה שאין בטחונו כראוי, כמ"ש מי את וטראי מאנוש ימות ותשכח ה' עושך, בפרט שיעקב היה לו הבטחה מה' ולא היה לו לירא, וה' אינו עושה נס למעלה מדרך הטבע רק למי שבוטח עליו בכל לבו, ואחר שראה יעקב שהוא מתירא, לכן ויצר לו, שזאת עצמו הצר לו שמזה דן שאינו ראוי לנסים אחר שבטחונו בלתי שלם, וע"כ נסה לעשות הכנות טבעיות ותכסיסי מלחמה, ויחץ את העם עם הצאן והבקר לשני מחנות, היינו שמן העם שאתו דהיינו הנשים והטף עשה מחנה אחת, ומן המקנה והרועים עשה מחנה שניה. ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת, שהיינו המקנה והרועים, והכהו, יהיה בתוך כך הנפשות לפליטה, כי אז יודע שבא למלחמה ויגוסו או ילחמו אתו:

אלישיך

ויירא יעקב כו'. והנה בגמרא אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ס א) כי רבי פלוני שראה את תלמידו מתיירא אמר לו חטאה את כדכתיב (ישעיה לג יד) פחדו בציון חטאים כו', והוצרך לפרש פסוק אשרי העם מפחד תמיד על דברי תורה. והנה יתכן כי בהיות יעקב במבוכה זו ראה והנה היתה יראתו מאד בקרב לבו, אז וייצר לו על כך באומרו הנה לב יודע מרת נפשו, ואם לא שיש בי עון לא היה המורא הגדול כזה בקרב לבי, וזהו ויירא ויצר לו על המורא. והיה חושש שהוא על הברכות אולי גזל הן בידו וכיוצא בדבר, על כן ויצר לו מה שלפי האמת לא היתה אשמתו. רק מה שנכנע בשליחות ששלח לעשו כאומרם ז"ל (בראשית רבה עה ב) שאמר הוא יתברך ואת למדת אותם אליך אלופים לראש (ירמיה יג כא) והוא לא כן ידמה: על כן מה עשה, ויחץ כו' והוא כי עשה מהעם אשר אתו מחנה אחד ואת הצאן כו' שהוא כל מקנה קניינו אשר רכש מחנה אחר, וזהו לשני מחנות, והוא לשום את מחנה הנכסים ראשונה שיפגע בו עשו תחלה,

ואת מחנה העם ונשים ובנים במחנה אחרון כסדרן הנזכר לפנים, והוא יעקב עבר לפני שני מחנות, ויאמר הנה אפשר כל כעס עשו יטיל על הנכסים באומרו כי הם משלו, אך לא לשלוח ידו בי כי בחיי אבי לא יגע בי יד, או אפשר שמרוב כעסו גם עלי יעבור כוס. על כן אמר בזאת יבחן (ט) אם יבא אל המחנה האחת הוא הראשון של הנכסים ויניח אותי עם שפוגע בי ראשונה, הנה בזה אדע כי לא להמיתני בלבבו, ולכן לא אומר לו דבר רק והכהו אניחהו להכותו, כי לא אחוש על הממון ואולי ינוכה בי אשמת דבר. אך והיה המחנה הנשאר לפלטה, כי אם ישלח ידו בי אשים פני נגדו, כי לא ישליטנו ה' גם בי אחרי הכותו את מחנה הנכסים שמעין ברכותיו, וגם הוא לבלתי המיתני בחיי אבא ימנע ממני אחר הטלת כעסו בראשון וזהו והיה כו':

כלי יקר

ויירא יעקב מאד ויצר לו. ביראה זו יצאו כל המפרשים ללקוט ולא מצאו טעם נכון למה זה ועל מה זה היה מתירא, אחר שהבטיחו הקדוש ברוך הוא פעמיים לשומרו, פעם ראשון במראה הסולם נאמר ושמרתיו בכל אשר תלך, פעם שני בהיותו בבית לבן נאמר שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך. ומה שפירשו שהיה ירא פן יגרום החטא ימאן השכל לקבל דעת זה, כי זה שמונה ימים שנאמר לו בבית לבן שוב אל ארץ מולדתך, וכי יעלה על הדעת לומר שביני ביני נתקלקל וחטא חטאה גדולה שגרמה לו לבטל יעוד זה. ומהר"י אברבנאל נתחבט מאד בקושיא זו:

והקרוב אלי לומר בהיתר ספק זה, על דרך שאמרו חז"ל (סוטה מא ב) אמר ר' אלעזר כל המחניף לחבירו לסוף נופל בידו וכו', וכמו כן כאן יעקב הרגיש בעצמו שחטא בזה שהחניף לרשע ואמר כה אמר עבדך יעקב, וכן תפשו חז"ל על יעקב כדמסיק בבראשית רבה (עה ב) עשו לדרכו הוא הולך וכו' ויעקב עשה קודש חול וקרא לעשו אדוני מצד החנופה שהחניף לרשע, על כן היה מתירא כי ידע יעקב שכך היא המדה שכל המחניף לרשע לסוף נופל בידו על כן נאמר ויירא יעקב, ולפי שיעקב בלי ספק היו בידו זכויות כל כך הרבה שיהיו מכריעות על עוון זה, מכל מקום היה צר לו שינכו לו מזכויותיו על ידי שיצילהו מעשו אחיו, לכך נאמר ויצר לו:

ויש אומרים ויירא יעקב שמא יהרוג אותו עשו, ויצר לו שהיה מיצר על מיתת אביו יצחק, שהרי עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחי, על כן חשב מאחר שעשו יוצא לקראתו ודאי כבר מת אביו כך מסיק בספר תולדות יצחק. ונראה לי ליישב בזה מה שנאמר לעיל (בראשית לא מב) ופחד יצחק, וכאן אמר אלוקי אבי יצחק, והרי אין הקדוש ברוך הוא מיחד שמו יתברך על הצדיקים בחייהם (תנחומא תולדות ז) ולמה אמר כאן אלוקי אבי יצחק, אלא שלפי שעכשיו היה סבור שאביו יצחק מת מאחר שעשו יוצא לקראתו להורגו. ולפי זה אין אנו צריכין לפירוש רש"י בזה שפירש בשני הבטחות אני בא וכו': ויש אומרים ששם אלוקים המורה על מדת הדין הזכיר דוקא באבותיו, כי יספיק לו זכות אבות שיוכל לעמוד גם במדת הדין, אבל זכותו קטן עד שמצד עצמו אינו יכול לעמוד כי אם במדת רחמים, לכך נאמר ה' האומר אלי, אבל במדת הדין איני יכול לעמוד כי אין בידי זכויות כל כך, שהרי קטנתי מכל החסדים כי קיבלתי שכר גדול יותר ממעשי, כי גברו חסדי האל יתברך על כל מעשיו, נמצא שכל מעשיו קטנים מחסדיו, וכמו שנאמר (תהלים קיז ב) כי גבר עלינו חסדו:

בית הלוי

(יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו. יש להבין אחרי כי לא היה לו רק אח אחד למה הוצרך לומר מיד עשו ובאמרו מיד אחי כבר מבואר בקשתו. ועיין בזה (ח"א קס"ט ע"א) על הפסוק וז"ל מכאן מאן דצלי צלותא דבעי לפרשא מיליה כדקא יאות כו' מיד אחי ואי תימא קרבין אוחרנין סתם אחין איקרון מיד עשו בגין לפרשא מיליה כדקא יאות. אמנם אכתי יש להבין אמרו שני פעמים מיד אחי מיד עשו והי' סגי לומר באומרו מיד אחי עשו. ויש לפרש הכוונה דיעקב בהודעו דעשו בא לקראתו הבין דלא ימלט מאחד משני האופנים, או דעשו ילחם עמו וירצה להורגו, או דיתרצה עמו וישוב מאפו וישב עמו בשלוה ואחזה כשני אחים, ומשני האופנים הללו נתיירא יעקב, דגם טובתו ואהבתו של עשו רעה היתה אצל יעקב, ועל אלו שני האופנים אמר הכתוב ויירא יעקב מאד ויצר לו דאמר ויירא על ספק שמא יהרגנו וייצר לו על הספק שמא יתקרב לו. וזהו שביקש על הני שני אופנים הצילני נא מיד אחי מיד עשו שאיננו רוצה בו לא לאח ולא לעשו וביקש שיצילו משני ידים הללו. ונתקבלה תפלתו, דבתחילה היה בדעת עשו להרגו והקב"ה הצילו מידו, ואח"כ כשנתרצה לו ביקש להיות עמו ביחד ואמר גסעה ונלכה ואלכה לנגדך ויהיו שניהם ביחד, והוא דחה אותו בדברים וניצל גם בזה ממנו וכמו שאמר הכתוב וישב עשו ביום ההוא לדרכו שעירה, השמיענו הכתוב דבאותו יום עצמו נפרד עשו ממנו והלך לדרכו ולא נתעכב אפילו יום אחד עמו

וכבקשתו. וכבר ראיתי במפרשים שנתקשו על דברי הכתוב וישב עשו ביום ההוא לדרכו דמאי אשמועינן הפסוק דבאותו יום שב לדרכו ולפי הנ"ל מבואר היטב:

והנה כל מעשי אבות הם סימן לבנים, דגם בגלותו של עשו יתנהג כן עם ישראל בשני האופנים כאשר רצה לעשות עם יעקב, דבהתחלת הגלות יהיה גזר גזירות רעות בשמדות ויסורים וילחם בהם וירצה לאבדם וה' ברחמיו לא יעזבם. ולבסוף יאמר כי רוצה לישב בשלוה עם יעקב וכוונתו דבזה ירחיק את ישראל מעבודת ה' וידיחם מאמונתם. וכמו דעשו אמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ואיתא במדרש (ב"ר עז יד) דעשו אמר לו שישתתף עמו בשני העולמות עוה"ב ועוה"ז. וביאור הדברים שאמר לו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך דהיינו ששניהם יתקרבו זה אצל זה וכל אחד יותר קצת ממנהגו הקדום עד שיתקרבו זה אצל זה. והכוונה של המדרש מבואר שהוא שלבסוף גם הם יקבלו עיקרים טובים מאמונת ישראל שיהיו גם הם מאמינים בבורא יחיד ובתורה מן השמים וגמול ועונש וירצו דגם יעקב יותר קצת מאת אשר לו ויניח קצת מעבודת הנוגע רק לעוה"ב רק יקח לו קצת מדרכי העולם וחלק בעוה"ז להתעסק בדרכים ודברים חיצונים ולא שישקדו רק על התורה. וז"ל תנא דבי אליהו זוטא פרק י"ד טול אתה העוה"ז והעוה"ב חצי ואני אטול עוה"ז ועוה"ב חצי. והכוונה שלא תהיה אתה עוסק רק בתורה ומצוה רק תמעיט עבודתך ותניח ירך מאיזו מהמצוות הגורמים פירוד בין שנינו ועי"ז תנחל עוה"ז וגם חצי עוה"ב כאומר די לך רק חצי עוה"ב ולא כולו, וזהו ממש כמאמר הלצים אנכי מסתפק בחתיכה קטנה של לויתן ולא אטריח להשיג חתיכה גדולה. וגם אני אתנהג כן ואקבל קצת מן המצוות ויהי גם לי חצי עוה"ב. ועל עוה"ז לא אמר חצי דידע דאם יחסר גם אחת מן המצוות כבר ישיג כל העוה"ז, וזהו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך פירושו כמוך והדברים נוקבים ויורדים כו'. וזה הגלות השני שיהיה בסוף הגליות הוא נקרא בפרך בפה רך. ומזה הגלות נתיירא יעקב אבינו יותר מיראתו מן הראשון, כי טבע האדם עלול להכשל בו יותר מן הראשון וע"כ הקדימו בתפלתו ואמר הצילני נא מיד אחי ואח"כ אמר מיד עשו, יען כי בראשון אין בו רק שיעבוד גופני והשני הוא שיעבוד בשניהם ברוחני וגם בגופני, דהרי כל הטוב שיתן הוא רק להמוותר מהמצוות ונמצא מאבד נפשו, ומי שלא יחפוץ בהטובה ההיא ולא ירצה להתקרב ישאר במצב דוחקו כאשר מקודם ונמצא משתעבדים בשניהם. וזה הענין יהיה נמשך עד ביאת משיח בב"א:

ואפשר דעל כוונה זו רמזו חז"ל על פסוק (עובדיה) אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אוריך. ואמרו במדרש (ילקוט שם) לע"ל עשו מתעטף בטליתו ובא ויושב לו אצל יעקב ואומר לו אחי אתה וזהו ואם בין כוכבים שים קנך ואין כוכבים אלא צדיקים שנא' (במדבר כד) דרך כוכב מיעקב ויאמר לו יעקב אחי לא תהא כיוצא בי אחי דברך מות אחי קטבך שאול (הושע יג). גזירות שהיתה גזר עלי אם הייתי עושה אותם אני מתחייב לשמים ואם לא אעשה אותם אתה הורג אותי, ודברי המדרש סתומים וחתומים. ואפשר דכוונתם דבסוף הגלות גם עשו יתעטף בטליתו ויהיה לובש לבוש אמונה ובא ויושב לו אצל יעקב שיתקרב ליעקב בכמה פרטים ואומר לו אחי שיתנהג עמו בטוב ואהבה ובטענה זו ירצה עשו לזכות בדינו לעתיד לבא יען התנהג עמו בטוב ואחזה. ויעקב מברר לו דכל הטובות שעשה עמו הרי לא היו רק בתנאים מיוחדים שאם היה עושה אותם היה מתחייב לשמים ואם לא יעשה מה שהוא מצוהו היה מייסר אותו דמי שאינו מקבל הטובות החדשות סובל יסורים חלילה. וע"ז אמר אם בין כוכבים שים קנך שירצה להתחבר קצת עם ישראל משם אוריך:

ואפשר דלכוונת אלו שני השיעבודים אמר הכתוב בתהלים (קכט) מה שיאמרו ישראל אחר גאולתם, רבות צררוני מנעורי יאמר נא ישראל רבת צררוני מנעורי גם לא יכלו לי. דלכאורה אינו מובן למה חזר וכפל שני פעמים רבת צררוני. רק קאי על הני שני אופנים שיעבוד, ואמר דבשני אופנים צררוני רבות וחזר הכתוב ומפרש בפרט שני האופנים ואמר דבתחלה על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם, דהכבידו והאריכו שיעבודם על גבי ורק לבסוף ה' צדיק קצץ עבות רשעים ונתבטלו אופני הגזירות הללו, ואמר עוד יבושו ויסוגו אחור כל שונאי ציון דאח"כ יבושו מדרכם ויבינו כי בושה וחרפה הוא להרע לזולתו וע"כ יסוגו אחור מדרכם הקדומה ויאחזו ההיפך להטיב לישראל ולשעבדם בפה רך שכתבנו וגם הם יקבלו עיקרים טובים בענין הדת והאמונה, וסיים הפסוק עליהם יהיו כחציר גגות שקדמת שלף יבש, דימה טובתם וצדקתם לזריעה שעל הגג שאותו צמח כל יעשה קמח ורק הכל המה כל טובתם, דמעשה הטוב מכונה בשם זריעה וכמשה"כ (ישעיה לב) אשריכם זורעי על כל מים ודרשו בגמרא (ב"ק יז) דקאי על תורה וגמ"ח, ועל ישראל אה"כ (תהלים קכו) הזורעים בדמעה ברנה יקצורו בא יבא ברנה נושא אלומותיו שיקבלו שכר טוב עבור זריעתם, אבל זריעת הכשדים יהיה כחציר גגות שקדמת שלף יבש:

הגר"א

ויירא יעקב מאד... מצוות ישיבת ארץ ישראל, כמו מצוות מילה — ניתנה לאברהם ולזרעו אחריו. והראיה: במדרש בראשית רבה על הפסוק הנ"ל מובא: „אמר — יעקב — כל השנים הללו הוא — עשו — יושב בארץ ישראל, תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת ארץ ישראל?“ הרי שיעקב היה מפחד פן תגן על עשו מצוות ישיבת ארץ ישראל. ולכאורה תמוה: הרי במסכת סוטה (כא) על המשנה „אם יש לה — להסוטה — זכות תולה“, שואלים בגמרא: זכות דמאי (איזו זכות יכול להגן על הסוטה)? אילימא זכות התורה שלמדה מגין עליה? הא אין היא בגדר של מצווה ועושה (וכיוון שאינה מצווה ללמוד, אין הלימוד מגין עליה)? — ואם לא היינו מצווים על מצוות ישיבת ארץ ישראל מימי אברהם אבינו, למה היה יעקב מפחד פן תגן על עשו מצוות ישיבת ארץ ישראל, הלא מצווה שאינו מצווה עליה ועושה אינה מגינה? הרי לנו ראייה ברורה, כי המצווה שנאמרה לאברהם „לך לך מארצך“ נאמרה גם לזרעו אחריו, שמחוייבים לעזוב את ארצם ומולדתם ובית אביהם ולעלות לארץ ישראל. לפיכך היה יעקב מפחד פן תגן מצווה זו של ישיבת ארץ ישראל גם על עשו, שהוא מזרעו של אברהם.

הרב מוהליבר

ויירא יעקב מאד... אמר יעקב כל השנים הוא — עשו — יושב בארץ ישראל, תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת ארץ ישראל (בראשית רבה פרשה זו). ולכאורה הדבר תמוה: יעקב אבינו שהעיד על עצמו „עם לבן גרתי ותריג מצוות שמרתי“ (רש"י), יפחד מפני עשו בשביל שקיים רק מצווה אחת, מצוות ישוב ארץ ישראל? על כורחך אתה אומר, כי מצווה זו של ישיבת ארץ ישראל, גם כשגוי, עשו ממש, מקיים אותה, יכולה להיות שקולה נגד כמה וכמה מצוות שצדיק תמים כמו יעקב מקיים אותן — ועל אחת כמה וכמה, שישבת יהודי בארץ ישראל, אפילו הוא מיקל ראשו במצוות אחרות, חביבה לפני המקום, ולא לחינם אמרו חכמינו (ילקוט שמעוני איכה ג') אמר הקדוש ברוך הוא, הלואי והיו בני עמי בארץ ישראל, אף על פי שמטמאין אותה.

ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה:

חפץ חיים על התורה

אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה... בשנת תרצ"ג כשעלה היטלר ימ"ש לשלטון בגרמניה, שאל אחד מראשי הישיבות בראדין את החפץ-חיים מה יהיה גורלם של אחינו אחרי אשר הרשע הצורך הכריז על מטרתו להכחיד את שם ישראל ח"ו? ענה לו החפץ-חיים: זה לא יעלה בידו, מעולם לא הצליח מי שהוא לכלות את עמנו בארצות פזורינו. ומפורש נאמר: אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה. הבין השואל, כי הסכנה קרובה והוסיף לשאול לתומו, אם ח"ו יעלה בידי הצורך להשמיד חלק מהיהודים מי יהיה, אפוא, המחנה הנשאר לפליטה. על זה ענהו: גם זה מפורש בדברי הנביאים (עובדיה, א. יז): ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדוש. והרב השואל יצא מאת החפץ חיים כולו רועד ונסער על חורבן יהדות אירופה, ולבו היה נכון ובטוח כי ארצנו הקדושה תינצל.

